

پیشه کی

گه پان و پشکنین و لیکۆلینه وه و زیندوو کردنه وه ی به رهه می شاعیریک کاریک کی ئاسان نییه و ماندوو بوونیک کی زۆری دهوئ، به تایبه تی نه گهر نه و شاعیره خه لکی دهقه ریک بئ به لای لیکۆله ر بابه تیک کی نوئ بیت و نه ناسرابئ، هه ر بۆیه کاتئ شاعیره کانی شاعیری میللی دهقه ری ئاکرئ (سه لمان شوشی) م به ده ست گه پشت و به وردی به رهه مه کانییم خوئنده وه، له دله وه سوپاسی کاک (هاشم شوشی) م کرد که توانیویه تی شاعیره کان کۆ بکاته وه و له فه وتان رزگاری بکات که ئه مه خوئ له خویدا کار و خزمه تیک کی گه وره و ئه رکیک کی نیشتمانیه .. به لئ ئه م شاعیره میللییه ئه وه دینئ که لیکۆلینه وه له شاعیره کانی بکرئ و به بیر خه لکی به یئیرتیه وه و یادبکریتیه وه، ناوه رۆکی به رهه مه کانی بخرتنه روو، چونکه تاکو ئیستا به سه دان شاعیری میللی له ناو کورددا هه لکه وتوون و خه مخۆرئیک نه بووه به رهه مه کانی بنووسیتیه وه و ببنه که ره سته ی لیکۆلینه وه و ده وه له مه ندی کتیبخانه ی کوردی.

ژیانی سه لمان شوشی ۱۹۳۷ - ۱۹۹۲

سه لمان شوشی شاعیریک کی ناوداری دهقه ری ئاکرئیه، شاعیره کانی نزیکه له زمانی خه لکییه وه، چونکه شاعیر له ناو خه لکدا ژیاوه و گوند به گوندی دهقه ره که ی گه راوه و ئاگاداری باری کۆمه لایه تی و سیاسی بووه، شاعیر خه لکی گوندی (شوشی) سه ر به دهقه ری ئاکرئیه و له هۆزی هه رکییه، نازناوی جاریک به ناوی خوئ جاریکیش به ناوی گونده که ی و زۆرجاریش هه ردوو ناوی

سه لمان شوشی شاعیریک کی میللی ناودار

د. شوکریه ره سوول

له شيعره كان وهك (سهلمان)، (شوشى) به كارهيئاوه وهك:

هۆزانقانم ئەز شوشيمه

ژ بنياتى ئەز ههركيمه

ئەز ههژارى ميلله تيمه

چاڤه تيرى وى خاكيمه*

سهلمان شوشى سالى ١٩٣٧ له داىك بووه ههه له منالئيه وه چاوه كانى كوئيربون و باوكيشى مردوه، داىكى به ههژارى و نه دارى په روه دهى كردوه، ئەم نابيناىيه بوته گري كوتيره كهى دهرونى، له پال نه بوونى باوكى و ههژارىيه كهى خوا به ههريه كهى گه وهى پى به خشيوو كه بو بووه خوشه ويستى خهلكى و گونده كهى ئه وىش ههه له منالئيه وه گۆرانى و مقام گوتن بووه، كهواته هۆى سه رچاوهى شيعر گوتنى شاعير به لاي ئيمه وه بو ئەم خالانهى خواره ده گه رپته وه:

١- نه بوونى بينايى چاوى.

٢- نه بوونى باوك كه بو شاييه كهى گه وهى له دلا دروست كردبوو.

٣- به ههه تاييه تى بو پر كرده وهى كه موكو رپيه كانى سهلمان شوشى ههه له منالئيه وه له گونده كه بيدا خوشه ويست بووه لانكهى بو منالان ههژانده وه لاي لايهى بو زاروكان گوتوه تا بنفن، داىكى منالان ميوژ و گوئز و هه ناربان داوه تى، ئەم گرنگيدانه بووه سه ره له داني مقام و گۆرانى گوتن كه گه وه بو وه زى له (زورنا، دووزله، بلوتير و دهف) كردوه، به مه پتر گوتى موسيقى و ئاشنا بوون به گۆرانى لا دروست بوو. كه ته مه نى بووه (١٢) سالى چووه ناو شايى و گوڤه ند و داوه ت و خه نه به ندان و گۆرانى گوتوه. ئەمانه واى لى كرد له گونده كه بيدا ناووشۆره تى زۆر بلاو بيتته وه و ههه خۆى بووه گۆرانى بيتز و ستران و مقام بيتز، ئا بهم جوژه دهنگه خوشه كهى و نه بوونى چاوى كه سايه تيبه كهى تاييه تى لا دروست بوو كه پتر لاي خهلكى خوشه ويست بوو، شاعير بو ههه كوئى و مالىك بچوايه بى دهستور خۆى به ژوردا ده كرد چونكه مروڤئىكى سهنگ و گران بوو، كه شوپشى ئەيلوول هه لگيرسا سهلمان شوشى به دل و به گيان له پال شوپش و بىرى كوردايه تى بوو و تيكه لى پيشمه رگه كان بوو و شيعرو مقامى بو ده گوتن. كهواته ژيانى سهلمان شوشى و تيكه لى بوونى به خهلكى سوودئىكى چاكى پى گه ياند و گۆرانى فولكلور و په ندو

هيكايه ته كان و سه رگوزشته و داستانه كان و تيكه لى له بو نه وه و كاره كاندا زياتر بوونه هه وىنى سه ره له داني شيعرى ميللى به تاييه تى كه له كاتى وه رزى درويته و خه رمان هه لگرتندا و له كاتى ساوار كوتان، ده ستار هارين، درويان و ئاخابانان، چاله به فران په زكولانى، بىرى كچان، مازى چين شاره زايى په يدا كرد سه ربارى گوئى گرتنى له داستانه فولكلور بيه كانى وهك: مه م و زين، خه ج و سيامه ندو له يلاو مه جنوون، شيرين و فه رهاد، فه رخ وستى، لاس و خه زال.

شاعير له ژيانيدا زۆر مهينه تى ديوه، به تاييه تى به هۆى شوپشى ئەيلوول و نسكو رووداوه كانى ئەنفال ده ربه ده رى و مال و ويرانى ديوه، كهف و كوئى خه مه كانى له رپگه شيعره كانيه وه ده رپيوه و گه لى شيعرى به بو نه و كاره ساتى كورد و تووه، هه رچه نده نابينا بوو، به لام هانى خهلكى داوه كه بخوين و ولات ناوه دان بكن و به شير و قه له م و تفهنگ كوردستان رزگار بكن.

شاعير له كوئى ژيانيدا له سالى ١٩٩١ له راپه رين و دامه زاندى په ره مانى كوردستان ئاگادار بووه، له سالى ١٩٩٢ ده خوش ده كه وى و به هۆى نه خوشيه كه يه وه سه ردانى مووسل دهكات و ده زانئ چيتر چاك نابيتته وه بى هيو ده بى، روو له نامه كهى دهكات كه دهيكاته يادگار و مردنى شوشى پى ئاگادار دهكات:

خامه تو هه ر يادگارى به

گوهدارى مرنا شوشى به

بگره دهستى سهلمان بى به هپى به

به گشتى شيعره كانى سهلمان شوشى له رووى روخساره وه بى گري و قورته، به كورديه كهى په تى ره وان له سه ر كيشى په نجهى خو مالى هۆنراونه ته وه و به زۆر شيعره كان (قه سيده، به ند، كوئله ن، گه لى و ينهى هونه رى و ره وان بى تى و روون بى تى له شيعره كانيدا به دى ده كه ين سه ربارى ئەوهى ناو و شوئى له داىكبوونى وهك نازناو له سه ره تا يا كوئى وهك شاعيرئىكى ميللى به كارهيئاوه كه ئەمه هپلى نزيكبوونه وه يه له شاعيرانى كلاسيكى تا ناو ناوبانگ دهركا و له فه وتان رزگار بكرى و خهلكى بيانناس... شاعير شانازى به شيعره كانيه وه دهكات، هه رچه ند، چاوى كوئيه به لام شيعره كانى (مسك و گولاون) وهك ده لئ:

شوشى ههه كورئ بى چاڤه

هندي بيتز بى بى ناهه

گهر نه زانن چ مرؤفه

په يقيت وي مسك و گولافه

سه رباري هم لايه نانه له ريتگه ي
خويتندنه وه ي شيعره كاني سه لمان شوشي
ئه وه مان بو دهر كه وت كه شاعير به و

كوپرييه روضنبيرييه كي فراواني هه بو وه ناگاداري
ميژووي هه ندئ له ميلله تان و سياسه تمه داراني دنيا و
شه روجه نكي ميژووي ميلله تان و داستانه دلداري و
قاره مانيه تيكانى گه لان و شاعيره مه زنه كان و گه وره
پياوان بو وه ناويان ديني بو نمونه (لينين، هيستلر،
هولاكو، بسمارك، هوميرؤس، شه كسپير، شه ري
ئه سپارته و هيلين، پارس، ته رواده، روميو و جزليت،
فيكاسي هيندستان، يوسف و زوليخا،
له يلاومه جنون... تاد).

ناوه روكي شيعره كاني

ناوه روكي شيعره كاني سه لمان شوشي ده كرين به م
به شانهي خواره وه:

- ۱- شيعري دلداري
- ۲- شيعري نيستماني و سياسي
- ۳- شيعري لاوانه وه (شيوهن)
- ۴- شيعري فيركردن (خاندن)
- ۵- شيعري بالدارو نازه ل
- ۶- شيعر به سه ر جواني سروشت و گزوكيا

۱- شيعري دلداري

شيعري دلداري ئه و شيعره يه كه شاعير دهر برين له
هه ست و سوزو خوشه ويستي ده كات به رامبه ر به
دولبه ره كه ي يا خود به واتايه كي تر به ستنه وه ي
خوشه ويستي نيوان دوو ره گه ز (نيتر و ميخ) دهر ده خات
به جزئي كه زور جار دلدار بي دولبه ر ناژي و هه رچي وشه
و وه سفى جوانه، له شيعره پر هه ست و سوزه كانيدا
ره نگ ده داته وه، به هه ر حال خوشه ويستي سه رچاوه ي چيژ
وه رگرتني دهر ووني و گيانيبه، چيژه قوتابخانه
دلداريبه كان هم لايه نه يان كردوه به دوو به شه وه:

۱- دلداري ناسايي و پاك

۲- دلداري سيكسي (۱)

شيعره دلداريبه كاني سه لمان شوشي به گشتي ده كه ويته
خانه ي يه كه مه وه كه بريتييه له دلداري ناسايي و پاك،

شيعره كاني سه لمان شوشي

له رووي رو خساره وه

بي گري و قورته

له ناو به ره مه كانيدا نزيكه ي (۲۰)
شيعري دلداري هه يه وه ك:

(ته شي ريس، دل به رامن، دلداري،
ياري باركر، روزه لات، گول، جانا
ده لال، چاف مه ه، هه فركيا كچ و كور،
ته ب چ ناده م، فيان، نه سرين، من تودفي، جانا مني،
مه زه ردقپن).

ئاوات و خوزگه و هه زي شاعير ئه وه بو وه كه به
دلخوازه كه ي بگات، هه ميشه سوزيكي راستگويانه ي
به رامبه ر دهر برپوه و شانازي و ستايش و وه سفى ده كات
كه جواني وه ك ئه و كيژه نه له ئاكري، نه له شوشي نييه
و په نجه يه كي به مالي دنبا و كياندار نادات و هه ميشه له
خه يالاتي ئه و كيژه دايه و بوي ده سووتي:

ته ناده م ب مالي دني

ئاكري و شوشي و شهرمني

نا نيسن تلياته ب تني

ته ناده م بكا نيناتني

له شيعريكي تر دا ياره كه ي شاعير هينده شيرين و
جوانه له گولي شليتر شيرينتر و له به فر سپيتر و له
مانكي چواره ر ووناكتره، هه ر بويه شاعير هيجي له
ده ست نايه جگه له وه ي خوي به قورباني بكات چونكه
دل و گياني شاعير دهر مان و ساريتز ده كات و هه م و
نازاري ناهيلاي و هه رچي ويته ي جوانه له ياره كه يدا
كوده كاته وه وه ده لي:

تو له شليتر شيرينتر

به فرا چيا سپيتر

هه يقا چاردئ روختري

ئه ز ب گوري تو وه ده ف

* * *

جانا ده لال من دهر مان كر

خه م و نيشا ده ف مه باركر

له شيعريكي تر دا (ياري بار كر) شاعير خه و ده بيني،
ئه و خه وه وه ك واقع ده بيته هه ويته له دايبكووني
شيعري چونكه كه خه به ري ده بيته وه له به ر كوپري هيج
نابيني و ناتواني هيج بكات چونكه ياره كه ي باري
كردوه وه له شاريشدا بالنده نه مان، هه موويان به
رؤيشتن ياره كه ي كوچيان كرد و ئاگر له هه ناوي شاعير
به رده بي و له چاوانيا رؤندك ده باري چونكه شاعير وه ك
كه و كه وتوته داوي ياره وه و دلي بردوه وه كه ده لي:

من خه ونهک دیت یاری بار کر
 هشیار بیم دل بریندار کر
 مشهختیا وی لئ کار کر
 هیستر باریت هردوو چاڤا
 نهزم کهوئ کهفتیمه داڤا

شاعیر له عه شقیکی هممیشه ییدا دهژی و وهک
 شاعیره کلاسیکیه کان به په یکی خه نجهری یار دلی
 بریندار بووه و هممیشه له تازار و ناخ و ناله یه:

دلئ (شوشی) گشت برین
 چ دهرمانا کهس ناسین
 ناخ و ئوفین ناڤ و خونین
 بریندارم بهر خه نجهری

شاعیر له گفتوگویه کی نیوان خوئی و هوژانغان هاشم
 شوشی به ناوی [دلئ بریندار بیژه] ناموژگاری خه لک
 دهکات که نه که ونه داوی عه شقه وه چونکه عه شق وا له
 مروژ دهکا هممیشه بیزار و دل بریندار بی و عیلاجی
 دهردیش نه فهقی و نه مه لایه وهک له وهلامی هاشم
 شوشی داده لئ:

ئه ری عاشق چ بیژم، دهردئ نه شقی گرانه
 فهقی و مه لایه دیت و دل نه کر دهرمانه
 بی دلی دهرمان نه کهت بی شک نهو بی ئیمان

په کی له کیشه و گرفتی کومه لایه تیبیه کان که ریگره له
 نه که یشتنی دل و دلخواز و مانه وهی کیژ به زور به شوودان
 و ماره برین له سهر بیتشکه و ماره بی و نه ختی زور و
 ههژاریه، هه بویه نه کیشه یه لای شاعیر له
 شیعره که یدا رهنگی داوه ته وهو داوا له باوکان و کومه ل
 دهکا به زور کچ نه دهن به شوو و داوا نه ختی زور نه کری
 وهک له شیعی (کچا بی دل بو دهنه شوی) دهری دهخات
 که نهو دهستوره له هیچ ئابین و یاسایه کدا نییه و زهره رو
 زیان له کیژ ده داو ژبانی لئ تال دهکات وهک شاعیر
 ده لئ:

کچیت بی دل چند ههژان
 خه م گران بریندارن
 همی ده مه دیله وارن
 کچا بی دل بو دهنه شوی
 * * *

چ ناینا نه فه نینه
 چ یاسایا نه گرتینه
 نه ژیره و زانیارینه
 کچا بی دل بو دهنه شوی
 * * *

کچا بی دل ده من شوی کر
 هه وه ژیان لئ تاریک کر
 جهرگت وان ناگری تهژی کر
 کچا بی دل نه دهنه شوی

* * *
 باپیت کچا دغازن نه ختی
 هه نه مین مهربت سهر ته ختی
 کچا دفرۆشت بی به ختی
 کچا بی دل نه دهنه شوی

- له شیعیکی تر دا که سالی ۱۹۸۱ دایناوه دووباره
 نهخت وهک ماره بییه کی زوری کچان که باوکان داخوازی
 ده کهن خستوته روو، نه م دهرده کومه لایه تیه ی له شیوه ی
 گفتوگویی دوو دلدار خستوته روو که کوره ترسی لهو
 نه خسه زوره یه که باوکی کیژ سه پاندوویه تی و به لای
 کیژ شه وه (نهخت) بریتیه لهو خوشه ویستیه که به یه ک
 گه یشتنه و نرخ (به هره ی کچینیه) و به راشکاوی
 وهلامی کوره ده داته وهو شاعیر به زاریانه وه ده لئ:

کوپ:
 من داخازه ژ به ختی ته
 دا بزائم نه ختی ته
 دئ نه ز گرم دهستی ته
 داخازا ته ژ کیتیه

کچ:
 ته داخاز ژ به ختی من
 خوینا سووره نه ختی من
 وه ره بگره دهستی من
 نه ف کچا به هره ته یه

۲- شیعی نیشتمانی و سیاسی
 شیعی نیشتمانی نهو شیعه یه که شاعیر ههست و
 سوژو خوشه ویستی بو خاک و بو نیشتمان دهر خستوه و
 وهسفی جوانی سروشت به چیاو دۆل و گول و گیاو کانیاو
 دهکات، زور جار خوشه ویستی نیشتمان و نه ته وه تیکه ل

یه کتری دهبن و شیعره که سروشتیکی سیاسی و خهبات و گیانی بهرخودان له خو دهگری و بهلای شاعیره وه خاک و نه ته وهی خوئی به کونترین شوپین و گهل ناودهبات، لای سهلمان شوشی گهل شیعیری بۆ ولات و بۆ نه ته وهی کورد گوتوو و به لایه وه ولات پیتیستی به خهبات و فیدای ههیه تا له ژێردهستهیی رزگاری بچ و وه کو گهلان به نازادی و سه ره بستی بژی هه ر بۆیه له پیناوی رزگاریدا هه ول ددها کیشه جوراوجوره کان له پینا و چاره سه رکردندا بخاته روو به تاییه تی نه و شتانه ی په یوه ندیان به ژبانی خه لکه وه هه یه، وه ک شوپشی نه ته وایه تی و گورانکارییه کومه لایه تییه کان و ده ستکه وته رزگاریخوایه کان له بواری رۆشنبیری و هونه رو ئابووری و یاسادا که ناوه رۆکی شیعیری سیاسی پیک دههین.

ئه رکی سه ره کی شیعیری سیاسی بریتییه له [هاندان و جوشدانی خهبات و هوشیارکردنه وهی خه لک به ویره ی شاعیر بانگه شه ی بۆ ده کا (۱)]

له روانگه ی ئه م راستیانه وه شاعیری میلی هه میسه هه ولی داوه خه لک هوشیار بکاته وه و به رگری له گهل و

نیشتمان بکات و له شیعیری سیاسیه کانیدا به تاییه تی کاره ساتی (هه له بجه و نه فال) ی خسته وته روو چون رژیمی رفته نار فاشی هه ولی قریکردنی کوردی کردوه، له م به شه دا شاعیر پتر له (۲۰) قه سیده ی

له شیعیری نیشتمانی و سیاسی بۆ جی هیشته وین وه ک (مال ئافهیا بابی مه زن بارزانی، گولانا ئاشتیخواز، نه زو نارین، بوهارا تال، چ بکه ین ئه م، هه له بجه، فینوس و هیلین، کینه ئه م، خانیکی مه، کوردستانا مه، وه لات، شپیر، لای کوردا، شه هیدیت وه لاتی، نه وروز، شه هید، کوردی، په نگین گیا، دوژمن بزانه کوردم، شپیره، واری مه).

له شیعیری (واری مه) دا خو شه ویستی نیشتمان وای لی کردوه داوا له گهل به ژن و پیاوه وه بکا خهبات بۆ ولات بکه ن و له پیناویدا بجه نگی و به خامه، یا تفهنگ ولات رزگار بکه ن و به رگری لی بکه ن.

میللهت ئیرو بکه دهنگی

خامه ی بگره دگهل تفهنگی

میرو ژن بچه جنگی

ئهف وهلاته واری مهیه

له شیعیریکی تردا شاعیر وه ک نان بۆ ولات ده برژی و هه ناوی سووتاووه فرمیسیک به خو ر ده ریژی و خوئی به ولاته وه به ستوته وه به رگری لی ده کات:

شوشی ئیرو بهس بیژه

بهس فرمیسیکا تو پرژه

فرنی نینه بی نان پرژه

ئهف وهلاته واری منه

له لایه کی تریشه وه خو شه ویستی شاعیر بۆ نیشتمانه کی خوئی به په روانه داناوه بۆ ولاتی سووتاووه و وه ک هومیرۆس و شکسپیر به شیعه رکانی خوئی و به و کویرییه ی خوئی کردۆته قوربانی ولات:

هومیرۆسم بی کورمه

شکسپیرم بی چاره مه

بۆ وهلاتی په روانه مه

ئه ز ژفانی وی موملیمه

ولات و نیشتمان به لای شاعیره وه به هه شتیکی

رازاوویه و سوپندی به پیروزی کتیب و

زه رده شتی خو اردوو ه چون په روانه ئاسا

خوئی له ده ور گپراوه ههروه ها پاله وان

ئاساش له شه ردا له پیناوی نازادی و

سه ره بستیدا پاله وانانه بجه نگی چونکه

بی ماف و خوین ریژ نین، شاعیر له

گفتوگۆ به کدا له گهل هاشم شوشیدا پیکه وه ده بن کاتی

ده بینی سهلمان شوشی بنی گۆپاله کی ماچ ده کات لی

ده پرسی بۆچی و ماچی ده که ییت له وه لامدا ده لی:

(بنی گۆپاله که م ماچ ده که م چونکه بنی گۆپال ده که ویته

سه ر ئاخا کوردستانی و نه و ئاخ پیروژترین ئاخه لکن

(من).

له م کوپلیتانه ی خواره وه پتر هه لویستی شاعیر وه ک

شاعیریکی به رگری و لایه نگری دلسۆزی و برینداری و

سوژداری شاعیرمان بۆ ده رده که وی.

ئه ی وه لات بۆته چه له نگی

ئه م خودان خامه و تفهنگی

په هله وانین شه رو جه نگی

ئه م پلنگی ناخا تهینه

*** * ***

ئه ی وه لات بۆ مه به هه شتی

مه سوئند خاری بزرا دهشتی
 بۆ ژینه کا پر سه ره سستی
 شوپشانین ناخا تهینه
 * * *
 ئەمی وهلات ئەم هەر دبیژین
 ئەم نه چارین خوئینی بریژین
 ئەم بی مافین نه خوین میژین
 ئەم خوین ریژی ناخا تهینه

ده لئ:

گه رتو لاوی کوردانی
 ماده م ته دیواردانی
 کاری ته به له سه ر شانی
 دا زوی نا فاکه ی خانی
 نه چن دیف پارتین بیانی
 جه رگ و دلّه بارزانی
 دوژمن بزانه کوردم

شاعیر وهک چاو ساغیک گهل و نیشتمان هکه ی به
 کۆنترین خاک و میلله ت داده نئ له زۆر میلله ت نازاترو
 مبیترن، به لّام بی ماف و بی خودانه و بیگانه نایه لئ
 نازاد و پشوو بدهین و سه ره سستی بزین:

ئەم ژ خەلکی گەلێن تەین
 ژ گەلەکا مێرین تەین
 هەتا کەنگێ ئەم دێ گرین
 دا بزانی کا کێینه ئەم

له شیعریکی تر داخوازی شاعیر دیار بکردنی مافی
 کورده، چونکه کورد گه لئیک ناستیخوازه و هه ز له شه ر و
 توپ و تفهنگ ناکات، بۆ بهرگری و مافی زه و تکراری
 چهک هه لده گری وهک ده لئ:

ئەو کەسێ دەستی ناستینی
 هەر ئەوێ لاوی چەلەنگ
 دیاری کەن مافی مه کوردا
 مه نه قیتن توپ و تفهنگ

به گشتی به شیک له شیعری بهر نه نگاری مه سه له ی
 خاک، نه ته وه و شه هیدو پیشمه رگه، ناشتی، خه بات
 ده دوی که له شیعره کانی شاعیری میلی سلمان شو شیدا
 ده بیئری، نه وه تا له شیعری [کوردستانا مه] له پیروزی
 پیشمه رگه و شه هید ده دوی که چۆن پیشمه رگه به با وه ره وه
 له به ره ی گهل و به ره ی جهنگا له پیناو گهل و نیشتمان
 ده جهنگی و بهرگری له خاک و له کوردستان ده کات و
 وهک شی ر په لاماری دوژمن ده دات و ده بیسته ره مزی
 خه بات وهک ده لئ:

پیشمه رگیت به ره ی چلهنگ
 شیرن دوژمن به زین

به بۆنه ی کمیاباران کردنی هه له بجه ۱۶/۳/۱۹۸۷
 که شازده هیرش کرایه سه ر هه له بجه و خورمال و
 دپهاته کانی ده ور به ری، له م بۆردومانه دا (۵) هه زار
 کورد شه هید بو و هینده ی تریش بریندار بوون و ناوچه که
 به ته واری ویران کراو، خه لکه که ی که ما بو نه وه
 ده ره ده رو ئاواره بوون، ئەم روودا وه کاریکی گه وره ی
 کرده سه ر خه لکی کوردستان و زه بریکی گه وره ی له
 جه سته ی کورد دا و کوردستان بو وه هیرۆشیما، شاعیر
 به هو ی ئەم روودا وه وهک شاعیریک پابه ند به گهل و
 نه ته وه ده وری خو ی ده بیئری و دلئ بو ئه و روودا وه
 سووتاه و په یام و بانگه وازی خو ی وهک به شداری
 نازاره کانی خه لکی هه له بجه ده ربیره:

چوومه هه له بجه ئاه و نالینه
 هاتم بۆ خورمال شین و گرینه
 ئەم کورد هه ژارین مه که سهک نینه
 وا دلئ مه سووت گه لی شه هیدا
 پینج هه زار کوشتنه ئان شیماییه
 سلاف سه ر وه بن گه لی شه هیدا

له شیعریکی تر دا که (۲۰) کۆپله یه به ناوی [دوژمن
 بزانه کوردم] له کوردو ناسنامه ی کورد ده دوی و بۆ کوردو
 له حیزبکی ناسیونالیستیدا خه بات ده کات، داوا له
 چینی کریکارانیش ده کات که ئه وان بناغه ی پیشکه وتن
 و ئاوه دانی و بهرگری کردن له ولات و شاعیر
 ئامۆژگاری ئه و چینه به وه ده کات که نه چنه پال پار تیکی
 بیانی و مادام کوردن با له پار تیکی نه ته وه بییدا خه بات
 بکه ن که سه ره که که ی بارزانی و با دوژمنیش باش بزانی
 کوردم و سه ره که ی بارزانییه و به زمانیکی ساده و ساکار

به بۆنه ی کاره ساتی ئه نفال ۱۹۸۸ هه که رژیتم به و په ری
 دل ره قییه وه به نه خشه یه کی دار پیژرا و رووی کرده کوردستان

و گیانی تۆله‌ی به‌هه‌موو شیوه‌یه‌ک به‌کاره‌یتناو هه‌موو
جۆزه چه‌کیتی قورس و هه‌زار چه‌کداری فه‌وجی
خه‌فیه‌ی کوردی به‌کاره‌یتناو هیترشیتی به‌ربلاوی له
گه‌رمیانه‌وه بۆ کوردستان به‌ریا کرد... شاعیری میلیلی
ئاگاداری ئەو مال وێرانیه‌ بووه و چۆن گونده‌کان چۆل
کران و له‌گه‌ل زه‌ویدا ته‌خت کران، به‌لای شاعیره‌وه ئەم
رووداوه کارتیکی گه‌وره‌ی تیکرد و له‌گه‌ل ئەمه‌شدا وره‌ی
به‌ر نه‌داوه و به‌گه‌شبینیه‌وه ده‌روانیته ئاسۆی پاشه‌رۆژ و
به‌لایه‌وه رۆژتیک هه‌ر دیت شۆرشیکی نوێ سه‌ره‌له‌بدا و
کورد رزگاری بیت و بارزانی بگه‌ریته‌وه و تۆله‌ی گه‌ل و
نیشتمان بسه‌نیته‌وه وه‌ک ده‌لی:

گولانی ئەم هوشیار کرین

نه‌فالا ئەم هیلاک برین

کوردین چ جار ئەم نامرینه

ناپرتن کوردستانی

*** * ***

رۆژه‌ک دێ هه‌ر من هه‌لیت

نه‌یارا لی بیته‌ شه‌ف

بارزانی دی هیته‌قه

دێ ل دوژمنی بیته‌ ره‌ف

له‌ شیعری (کوردی) شاعیر ناوی دایکی شه‌هیدانی
رێگه‌ی بزوتنه‌وه‌ی کوردایه‌تی دایه (حه‌لیمه) دیتنی که
چوار کوری شه‌هید بووه و ئاماده‌ش بووه خۆی و
بووکه‌که‌ی دوا کوره‌کانی ببنه‌ پێشمه‌رگه‌و شه‌هیدبن،
خۆراگری (دایه‌ حه‌لیمه) وای له‌کاک مه‌سه‌عود بارزانی
کرد به‌رێزه‌وه ناوی بیتی و به‌لای شاعیره‌یه‌وه دایه
حه‌لیمه بۆته شیخی ولات:

حه‌لیما دایکی کورددا

دایکا سێ، چار شه‌هیدا

ئه‌وه شیخا ملله‌تی

دابو کۆم که‌ین مریدا

خاتر وی گه‌له‌ک زۆره

ناث هه‌می ولاتی دا

به‌ بۆنه‌ی جه‌ژنی نه‌ورۆز وه‌ک جه‌ژنیکی نه‌ته‌وه‌یی کورد
و جه‌ژنی نه‌ته‌وه‌کانی ئاری نه‌ژاد و شاعیر پیرۆزبایی
له‌گه‌ل ده‌کا و له‌و رۆژه‌دا ده‌شت و چیا ده‌خه‌ملینتی و
ده‌بیته‌ شایی و سه‌یران وه‌ک شاعیر ده‌لی:

نه‌ورۆز جه‌ژنا مه‌ ئاریا

مه‌ گۆشه‌نده‌ ل ده‌شت و چیا

شیر کاوه باپیری مه‌یه

دێ میتین سه‌ر ئان میترویا

*** * ***

جه‌ژنا مه‌ کورددا نه‌ورۆزه

یا مروفتیت خودان سۆزه

هه‌می ئالیته‌ کوردستانی

جه‌ژنا هه‌می ته‌ف پیرۆزه

شاعیر به‌ بۆنه‌ی هیزی زه‌حمه‌تکیشان و کرێکارانه‌وه
شیعری وتوه‌و ئەمانه‌ی به‌سووته‌مه‌نی شۆرش و
رزگاره‌ری گه‌ل و نیشتمان داناوه‌و وه‌ک پالنه‌وانی
مه‌یدان هه‌میشه‌ گیان له‌سه‌ر ده‌ستن بۆ له‌ناوبردنی نه‌یارو
دوژمنان:

کارکه‌ر و جووتیار دزانن

ئه‌و دێ باش دانین دیوارا

بۆ خه‌باتی په‌هله‌وانن

دا رزگارکه‌ن مه‌هه‌ژارا

هه‌می گاڤا زێره‌ڤانن

دانه‌هیلن چ نه‌یارا

شیعری لاوانه‌وه و شیوه‌ن

شیعری لاوانه‌وه ئەو شیعریه‌یه که شاعیر به‌ سۆزو
گرسانی به‌کۆلی بۆ که‌سانی نزیک، یا هاوڕێیانی یاخود
سه‌رکرده‌و ناودارێکی مه‌زن به‌شاعر شیوه‌نی بۆ کردوه‌و
هه‌رچی ئەدگاره‌ جوانه‌کانی کردوه‌که‌یه یادی ده‌کاته‌وه...
به‌ مردنی باوک و سه‌رکرده‌ مال وێران و ولات کۆس
که‌وتوو ده‌بێ هه‌ر بۆ نمونه‌ شاعیری میلیلی به‌ بۆنه‌ی
کۆچی بارزانی نه‌مه‌روه ۱۹۷۹/۳/۱۱ به‌ناوی (مال
ئاڤاییا بابی مه‌زن بارزانی) وتوو و ده‌لی:

فه‌له‌ک خاتین مال وێرانی

به‌هی که‌فته کوردستانی

سه‌رۆکی مه‌ کوردا کانی

گه‌لی کوردا کا بارزانی

*** * ***

من سویند خاری ب کوردستانی

ئه‌و نه‌مرن ل گورستانی

شیر ناپرتن لبارزانی

گوری ته بم نهی بارزانی

له شیعریکی تردا شاعیر به بۆنهی چلهی شههید
(رهقیب مستهفا ئاکرهیی) که له ناوه پراستی ههشتاکاندا
شههید بووه شیعریکی نووسیوووه و دهلی:

رهقیب برا تو دهلالی

موخابن بۆ تۆدا خالی

زانا نهما بیک بوو نالی

نه هاتینه پیروزی ته

نهو نزانن وا چ دفتین

چ په یقیت باش نابیتین

ههندهکا سهردا دبه تن

* * *

نهزان ل جیهانی بن جودایه

وی په پیمان سهری به گایه

ته وانا وی ههر ناغایه

سولای ههریا دریا په

شیعری فیرکردن (خویندن)

شاعیر له دووسج شیعریدا هانی خه لک ده دات که
بخوینن چونکه به خویندن و خوینده واری ولات
پیشده که وی و ناوه دان ده بیته وه و خه لکی پتر هوشیار و
چا وکراوه دهن و چاره ی دهرده کوشنده کانی گه ل ده کهن،
مرۆقی خوینده وار به لای شاعیره وه و هک ئه ستیره ی
ئاسمان دیارو به رزه و مرۆقی نهزان و نه خوینده وار و هکو
کوئرو شیت وایه و ئه وه ی نه خوینیت و هکو دهرده به لا بۆ
گه ل و نیشتمان و خیزان وایه مرۆقی نه خوینده وار و هک
خانویه که دهرگا و دیواری نه بی و روو خاوی:

بۆ نمونه:

بی نه خوینیتن نه دامه ته

نه زانین دهرده زبیلله ته

سروشتی نه زانا سوچه ته

خاندن نوژداری بریندار

* * *

گه لو بخوینه بکه پوناھی

ولاتی خو بکه ساحی

بی خویندن نینه ته ناھی

چار خانی بی دهرک و دیوار

* * *

ستیر لساهی ههر دیارن

زانا کینه خوینده وارن

بی ل مهیدانا رهوشه بنیرین

دگه ل خامه ی ههر هشیارن

به لای شاعیره وه مرۆقی نه خوینده وار هیچ له دونیا تی
ناگه ن و هکو نوکهری ئاغان و به دهری ئاغا دین و ده چن
و له ئاغا زانارو دنیا دیده تر که س نابین و هک دهلی:

نهزان هه مو کوره و شیتن

شیعیر به سهر بالنده و نازه ل

ئه م جوړه شیعیرانه خاسییه تیکه هه موو شاعیرانی کورد
که م یا زۆر شیعیران به سهر نازه لدا و توه، شاعیرانی
میلیلش وهک مه به ستیکی تری شیعیر به سهر نازه لدا
شیعیران هه لدا وه و به لای میلله ته وه ئه م شاعیرانه
له سهر و خه لکه وهن و لیک ده دهنه وه که زمانی ته یرو
ئه جنده بیان زانیبی، وهک لای (فه قبی ته بران و عه لی
به رده شانیدا) گه لی جوړی له م بابه ته هه یه، له لای شاعیر
سه مان شوشی گه لی شیعری له م جوړانه ی بۆ به جی
هیشته وین که شیعری به سهر (که و) جوچک، گا، کهر،
که له شیر، بلبل، مامز، کوتر، پلنگ، قاز، سونه،
شاهین، له شیعری که و دهلی:

که وی ما ل ویران چه ندی خانینی

وه ناکه ی هه قال جوچکا ده دینی

روژا نا ل دا قا تو هه ردی خوینی

چه ند لا و چله نگ ته بۆ قه براندنه

خیرک، سپیک، پریینه، هیرۆ، زیابوک، مه ندک،
باهیفت، سه نده ل، ریناس، هه لال و به ییوون، سیسن،
نه سرین، بنه فش، سومبول، گول چیچه ک، گول خورینک،
کیتیر، شلیتر، ریفاس، که نگر، کاری، بوغاقه، شینۆک،
گیزهر، تولازهر، سوورین، بندار، سووریا ز، کشار،
که قله پیر، بن هسک، گه نھوک، پینگ، سپندار، سی
بیک، سیرمۆک، گیزنه، ره شادۆک، قورات، ماری ژوک،
کیزی، کیزه رۆک، سللک، چه وانده ر، توی جاتر، بامی،
بیه ر، باجاناره ش، کولند، تالا که فز، لوییک، نه قه ل،
دار ئالینک رتلا (ژاله)، چلی، دارمازی، بنیشته،
که قوت، کیرات، هه لاله، کوروسک، گو هیشک، هه لز،
تووله ترش، بایز، که زان = قه زوان، (بوغاقه) گیایه کی
بۆن خو شه، ته قری، کاژ = سنه و به ر، سه نده ل، ریناس

گول مه‌خمیر، به‌رو = به‌روو، دیندار، بن هیشک، گه‌نوک، پیتفاس، کاری که‌ل، . (*)

ئه‌نجام

له ئه‌نجامی خویندنه‌وه‌و وردبوونه‌وه‌مان له شیعره‌کانی سه‌لمان شوشی گه‌یشتینه ئه‌م خالانه‌ی خواره‌وه
۱- سه‌لمان شوشی یه‌کیکه له شاعیره ناوداره‌کانی ده‌قه‌ری ئاکری و خه‌لکی گوندی شوشییه،
۲- شاعیر وه‌ک شاعیرتیکی هوشیار په‌یوه‌ندی به سیاسی‌ته‌ی رۆژانه‌ی کوردو کیتشه‌ی کورده‌وه هه‌بووه له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی چاوی کوپر بووه.

۳- شاعیر رۆشنبیرییه‌کی فراوانی هه‌بووه و ناوی که‌سایه‌تیه ناوداره‌کانی کوردو بیگانه‌ی له شیعره‌کاندا هه‌یناوه.

۴- له زۆریه‌ی شیعره‌کانیدا مه‌به‌سته هونه‌رییه‌کانی شیعی به‌کاره‌یناوه وه‌کو شیعی (دل‌داری، سیاسی، نه‌ته‌وه‌یی، فیرکردن، گفتوگو، گله‌یی و گازنده، کۆمه‌لایه‌تی، لاوانه‌وه‌و شیوه‌ن).

۵- شاعیرتیکی مولته‌زیم (پابه‌ند) به‌گه‌ل و نیشتمان‌ه‌وه‌بووه هه‌ستی به‌ لیب‌سراوتی کردووه.

۶- شاعیر شاره‌زای سروشتی کوردستان، گزگیاو گول و داوده‌رمان بوو، گه‌وره‌ترین فه‌ره‌نگی له زاراوه‌و وشه‌ی په‌سه‌نی کوردی بۆ به‌جۆ هه‌یشتووین.

۷- له ناو شیعره‌کانیدا شیعی سیاسی و نه‌ته‌وه‌یی پانتاییه‌کی گه‌وره‌ی له‌ناو شیعره‌کانیدا داگیر کردووه و به‌شیعره‌کانی هانی تیکۆشان و گیانی به‌رخودان پێشکه‌شی گه‌ل کردووه.

۸- رووداوه‌ جهرگ به‌ه‌کانی کورد به‌ده‌ست رژیمی به‌عسه‌وه به‌تایبه‌تی کمیاباران کردنی هه‌له‌بجه‌و کاره‌ساتی ئه‌نقال‌ی خستۆته‌ روو.

۹- له هه‌ندێ له شیعره‌کانی له‌ رووی وه‌سف و وه‌سفی یاردا هه‌تی له‌ یه‌که‌چوونی شیعی میلی و کلاسیکی وه‌ک خاسیه‌تیکی هاوبه‌ش ده‌رخستووه.

۱۰- وه‌ک شاعیرتیکی میلی نازناو و ناوی خۆی له سه‌ره‌تا یاخود کۆتایی شیعره‌کانی به‌کاره‌یناوه.

۱۱- شیعره‌کانی له‌سه‌ر کیشی په‌نجه‌ی خۆمائی په‌سه‌نی کوردی هه‌شت، ده‌ برگه‌یی هۆنیوه‌ته‌وه‌و به‌ کوردییه‌کی ساده و پاراو شیعی نووسیوه.

سه‌رچاوه‌کان:

۱- ده‌ستنوسی شیعره‌کانی سه‌لمان شوشی- ئاماده‌کردنی هاشم شوشی.

۲- د. شوکریه په‌سوول: ئه‌ده‌بی کوردی و هونه‌ره‌کانی ئه‌ده‌ب هه‌ولێتر ۱۹۸۹.

۳- ئه‌بو به‌کر خۆشناو: شیعی به‌ره‌نگاری کوردی. سلێمانی ۲۰۰۲

۴- گزگاری ریتیازی نوێ - ۱۹۹. سلێمانی حوزه‌یرانی ۲۰۰۰

۵- طراد الکبسی- الغابة والفصول- بغداد ۱۹۷۴

۶- د. مارف خه‌زنه‌دار: له‌بابه‌ت میترووی ئه‌ده‌بی کوردییه‌وه به‌غدا ۱۹۸۴

۷- د. عیزه‌دین مسته‌فا په‌سوول: ئه‌ده‌بی فۆلکلۆری کوردی لیکۆلینه‌وه ۱۹۷۹ به‌غدا.

۸- د. عیزه‌دین مسته‌فا په‌سوول: شیعی کوردی- ژیان و به‌ره‌می شاعیرانی میلی به‌شی یه‌که‌م- به‌غدا ۱۹۸۰.

.....

* شیعره‌کان له‌ ده‌ستنوسی شاعیر (سه‌لمان شوشی) ده‌رم هه‌یناوه که هاشم شوشی کۆی کردۆته‌وه‌و پێشه‌کییه‌کی کورتی بۆ نووسیوه.

۱- د. شوکریه په‌سوول- ئه‌ده‌بی کوردی و هونه‌ره‌کانی ئه‌ده‌ب، هه‌ولێتر ۱۹۸۹، ل. ۴۰-۴۱

۱- طراد الکبسی- الغابة والفصول- بغداد- ۱۹۷۴. ص ۱۸

۱- ئه‌بو به‌کر خۆشناو- شیعی به‌ره‌نگاری- سلێمانی ۲۰۰۲ ۷۸ل

* دواي ده‌ره‌یتانی ناوی گول و گیاو رووه‌ک، شیعره‌کانم نارد بۆکاک ره‌شید فندی، هه‌ندێ له‌ گول و گیاو رووه‌که‌کانی که‌ تیی نه‌گه‌یشتبووم بۆمی ئامازه‌کرد.... جیگای سوپاسه..... (ش.ر).